

Sluttrapport VRI-programmet 2007–2017

Program
Virkemidler for regional FoU og innovasjon – VRI

Innhold

Forord.....	iii
1 Innledning	1
2 Bakgrunnen for programmet	2
3 Økonomi.....	2
4 Støtteformer og aktiviteter i programmet.....	3
4.1 Samhandlingsprosjektene	3
4.2 Innovasjonsforskningen.....	6
4.3 Internasjonalisering.....	9
4.4 Kjønnbalanse i programmet	9
4.5 Felles nasjonale aktiviteter.....	10
4.6 Nøkkeltall, aktiviteter	11
5 Administrasjon	11
6 Resultater	12
6.1 Styrke samhandling og kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører.....	12
Styrket trippel-helix samarbeid.....	12
Forsknings- og utdanningsinstitusjoner som er mer relevante for næringslivet.....	13
Fylkeskommuner styrket som utviklingsaktører.....	14
God koordinering med Regionale forskningsfond og andre virkemidler.....	14
Mobilisere til - og øke kvaliteten på prosjekter	15
Nettverk og klynger er utviklet og styrket	16
Søknader er sendt til regionale, nasjonale og internasjonale program.....	16
6.2 Innovasjonsfaglig forskning med regional betydning.....	18
6.3 Noe økt internasjonalt samarbeid.....	19
6.4 Noe økt oppmerksomhet om kjønnbalanse	19
6.5 Et Forskningsråd med tydeligere regional profil	20
7 Samlet vurdering og utfordringer framover	21
7.1 Samlet vurdering av framdrift, måloppnåelse og nytte	21
7.2 Utfordringer og muligheter framover	21

Vedlegg 1: Målsettingene i VRI	23
Vedlegg 2: Programstyrene i VRI.....	24
Vedlegg 3: Oversikt over innsatsområdene i de regionale samhandlingsprosjektene i VRI.....	25
Vedlegg 4: Bedriftsprosjekter bevilget av Forskningsrådet	26
Vedlegg 5: Læringsarenaene i VRI.....	26

Forord

Programmet VRI, Virkemidler for regional forskning og innovasjon, startet opp i 2007 og ble avsluttet i 2016. Målet med VRI har vært å utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene, og fremme forskningsbasert innovasjon i næringslivet. VRI har dermed vært et systemvirkemiddel, et virkemiddel for å bedre samhandlingen og kunnskapsflyten i de regionale innovasjonssystemene og mellom aktørene i triple helix, altså bedriftene, forskningsinstitusjonene og det offentlige.

Vi anslår i rapporten at mer enn 5000 enkeltbedrifter, et betydelig antall bedriftsnettverk og 900-1100 personer i fylkeskommunene, forskningsinstitusjoner, Innovasjon Norge, fylkesmannens landbruksavdeling, LO, NHO, etc. har vært involvert i VRI. Det er ikke mulig å måle nøyaktig betydningen av dette, men at det har påvirket oppmerksomheten om betydningen av forskning for mange personer er det liten tvil om.

VRI har hatt målsettinger både på systemnivå, på bedriftsnivå og for forskningen. Med en årlig bevilgning på rundt 60 millioner kroner er ikke VRI et stort program i forskningssammenheng. Rapporten viser likevel at VRI har hatt betydning på de ulike målområdene. I tillegg ser vi at programmet har hatt betydning for arbeidsmåter i Forskningsrådet og for dialogen mellom fylkeskommunene og Forskningsrådet om forskningsbasert innovasjon. I løpet av perioden med VRI ser vi en helt tydelig styrking av Forskningsrådets regionale rolle. Forskningsrådet oppfattes som en viktig samarbeidsaktør for regionale myndigheter i deres utviklingsarbeid. Samtidig ser vi at regionale aktører i større grad engasjerer seg i forskning og bidrar til mobilisering av bedrifter til nasjonale og internasjonale forskningsprogrammer.

Oppsummert ser vi at VRI, i godt samspill med andre programmer og aktiviteter, har bidratt til

- Økt FoU-aktivitet i næringslivet
- Forsknings- og utdanningsinstitusjoner som er mer relevante for næringslivet
- Fylkeskommuner som tydeligere utviklingsaktører
- Styrket trippel-helix samarbeid
- Sterkere norske innovasjonsforskingsmiljøer
- Noe økt internasjonalt samarbeid
- Noe økt oppmerksomhet om kjønn
- Et Forskningsråd med tydeligere regional profil

God lesing!

Oslo 15.04.2017

Anne Kjersti Fahlvik, Divisjonsdirektør

Divisjon for innovasjon, Forskningsrådet

1 Innledning

Programmet VRI, virkemidler for regional innovasjon, hadde oppstart i 2007 og ble avsluttet i 2016. Hovedinnretningen på programmet var lik gjennom de programperiodene, men mål og delmål har vært justert noe underveis.

Hovedmålet for siste periode (2014-16) var¹:

VRI skal utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og fremme forskningsbasert innovasjon i arbeidslivet ved å:

- Styrke samhandling og kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører
- Mobilisere til- og øke kvaliteten på forskningsbaserte utviklingsprosjekter i bedrifter, offentlige virksomheter, nettverk og regioner
- Gjennomføre innovasjonsfaglig forskning med regional betydning

VRI har vært et systemvirkemiddel for å bedre samhandlingen og kunnskapsflyten i de regionale innovasjonssystemene og mellom bedriftene, forskningsinstitusjonene og det offentlige. VRI har benyttet støtteformene samhandlingsprosjekter og innovasjonsfaglige forskerprosjekter.

Et samhandlingsprosjekt er et regionalt prosjekt der ett eller flere fylker er prosjektansvarlig og der sentrale regionale aktører deltar for å bidra til god kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører, og slik styrke de regionale innovasjonssystemene. Samhandlingsprosjektene har hatt et sett av aktiviteter for å drive fram forskningsbaserte utviklingsprosesser, som kompetansemegling, personmobilitet og bedriftsprosjekter.

De innovasjonsfaglige forskningsprosjektene har bygget forskningskapasitet på regional innovasjonsforskning i hele landet. I første og andre periode var det minst ett innovasjonsfaglig forskningsprosjekt i hver region, mens det i siste periode var seks større prosjekter som involverte aktører fra store deler av landet.

Denne sluttrapporten bygger på prosjektenes rapportering og på analyser utført underveis i programmet. Alle regioner har laget egne sluttrapporter og det er lagt inn utdrag fra disse i denne samlede sluttrapporten. Det er mange eksempler på hvordan programmet har bidratt til å mobilisere bedrifter til forskningsbasert innovasjon. Til programmets avslutningskonferanse det laget en sammenstilling av 50 slike eksempler, og flere av disse er gjengitt i tekstbokser i denne sluttrapporten.

¹Vedlegg 1 viser målformuleringene for alle de tre periodene med VRI

2 Bakgrunnen for programmet

VRI ble etablert med grunnlag i læring fra forløperne Verdiskaping 2010 (VS2010) og Mobilisering for FoU-relatert innovasjon (MOBI), med delprogrammene Forskningsbasert kompetansemegling og Næringsrettet høgskolesatsing. Erfaringen fra disse programmene gav en etablert forståelse av behovet for å mobilisere bedrifter til innovasjon gjennom veiledning og ekstern bistand i forskningsbaserte prosesser. De regionale kunnskapsmiljøene var en mulig ressurs, men det var behov for å styrke kontakten mellom FoU-miljøene og bedriftene, og arbeide for å gjøre det regionale kunnskapsystemet mer relevant og tilgjengelig for næringslivet.

Etter regjeringsskiftet i 2005 ble det tatt initiativ til en forvaltningsreform med vekt på et forsterket folkestyre og demokrati på lokalt og regionalt nivå, klarere ansvarsdeling mellom forvaltningsnivåene og behov for å se ulike sektorer i sammenheng. Verdiskaping og sysselsetting i regionene skulle utvikles basert på regionale fortrinn og forutsetninger. Det ble lagt vekt på å styrke samarbeid og samhandling regionalt gjennom regionale partnerskap, og det forelå planer om etablering av regionale forskningsfond.

Tidligere programmer hadde i noen grad bidratt til å styrke samarbeidet mellom regionale myndigheter og FoU-institusjoner. VRI forsterket de regionale partnerskapenes innflytelse og utviklet samarbeidet mellom næringsliv, myndigheter og FoU-miljø.

3 Økonomi

Finansiering: Kommunal og moderniseringsdepartementet (KMD), Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), Kunnskapsdepartementet (KD) og Landbruks- og matdepartementet (LMD)

Totalt disponibelt budsjett: 626 mill. kroner. Av dette var 388 mill. kroner fra KMD, 164 mill. kroner fra NFD, 60 mill. kroner fra KD. LMD bidro med 2 mill. kroner årlig fra 2010, i alt 14. mill. kroner.²

I tillegg kommer regional medfinansiering og egeninnsats på ca.650 mill. kroner og bedriftenes egeninnsats i programmet.

Fordeling mellom støtteformer:

- Samhandlingsprosjekter: 401 mill. kroner fra Forskningsrådet og ca.536 mill. kroner i regional medfinansiering og egeninnsats. Totalt ca.937 mill. kroner
- Innovasjonsforskningsprosjekter: 118 mill. kroner fra Forskningsrådet og ca.115 mill. kroner i regional medfinansiering og egeninnsats. Totalt ca.233 mill. kroner.
- Forskerskoler: 26 mill. kroner
- Enkeltbevilgninger/piloter: 11 mill. kroner, herunder medfinansiering av Arenaprogrammet, innovasjonsprosjekter i bedrifter gjennom EraNet for små og mellomstore bedrifter (Era-SME), Idéportalen og storbyprosjektet, diverse nettverk mellom aktører i VRI, og piloten EU-VRI.

I samhandlingsprosjektene og innovasjonsforskningsprosjektene har 50 prosent av totalbudsjettet være dekket fra regionen, herav minimum 25 prosent som finansiering og resterende som egeninnsats i form av timer. Medfinansiering og egeninnsats har primært kommet fra fylkeskommunene. Andre bidragsytere har vært fylkesmannens landbruksavdeling og Innovasjon

²Det ble gitt samlede bevilgninger til oppstart av VRI og slutføring av kompetansemegling, næringsrettet høgskolesatsing og VS2010 i 2007. Den eksakte fordelingen av de ulike departementenes bidrag til hvert av programmene er noe vanskelig å spore og dette er grunnen til at det står ca. foran budsjettallene.

Norge. Forskningsrådet har dekket 43 prosent i samhandlingsprosjektene og i snitt 50 prosent i forskningsprosjektene.

Av de totale prosjektbevilgningene har 74 prosent av Forskningsrådets midler gått til samhandlingsprosjektene og enkeltbevilgninger/piloter og 26 prosent til innovasjonsforskningsprosjekter og forskerskoler.

4 Støtteformer og aktiviteter i programmet

Samhandlingsprosjektene, de innovasjonsfaglige forskningsprosjektene og arenaer med sikte på felles læring og erfaringsutveksling er omtalt under.

4.1 Samhandlingsprosjektene

I samhandlingsprosjektene hadde fylkeskommunene og deres partnerskap ansvaret for gjennomføring. Det var egne prosjektledere og i de fleste tilfeller ble det opprettet egen styringsgruppe. Alle fylker har deltatt i samhandlingsprosjekter. Agderfylkene, Trøndelagsfylkene, Oslo og Akershus og innlandsfylkene Hedmark og Oppland har hatt felles samhandlingsprosjekter. Samarbeidskonstellasjonene har vært stabile gjennom hele perioden og gitt 15 samhandlingsprosjekter totalt.

I samhandlingsprosjektene prioriterte regionene hvilke områder de ville rette innsatsen mot. Flertallet av regionene har hatt ett eller flere satsingsområder i hele perioden, men som regel med noe endring over tid. Endringer ble begrunnet med behov for å spisse satsing eller motsatt: åpne for kombinasjoner med andre satsingsområder. I noen få tilfeller ble nærings-satsinger avsluttet på grunn av manglende forankring i eller særlige utfordringer for næringslivet, som for eksempel solcelleindustrien i Nordland. Vedlegg 3 viser innsatsområdene i samhandlingsprosjektene. Noen innsatsområder går igjen hos flere av regionene, som reiseliv, kultur og opplevelser, og energi. I siste programperiode la flere regioner vekt på å overføre erfaringer til flere bransjer, satse på framvoksende næringer eller på bedrifter med særlige innovasjonsmuligheter. Regionene la vekt på aktiviteter som kompetansemegling eller mobilitet, utvikling av strategier for smart spesialisering, eller prioriterte næringer i bredden, heller enn spissede satsinger.

Programmet har hatt en eksperimenterende karakter der regionene har valgt mål og aktiviteter. Støtteformer og arbeidsformer har utviklet seg i løpet av programperioden. Hovedinndelingen:

- kompetansemegling
- bedriftsprosjekt
- personmobilitet
- dialog og bred medvirkning og dialogmetoder

I siste programperiode ble det åpnet for at regionene utviklet arbeidsmåter som kunne føres videre også etter at programmet var avsluttet³.

Kompetansemegling er en aktivitet der bedrifter og offentlige virksomheter får hjelp til å finne fram til rett FoU-kompetanse for utviklingsprosjekt. Kompetansemeglere diskuterer prosjektidéer og muligheter med bedrifter, enten enkeltvis eller i nettverk, og kan koble bedriften med en relevant

³Midtveiseevalueringen anbefalte at den "... siste VRI-perioden skulle brukes til å sette fylkeskommunene og det regionale partnerskapet i stand til å føre satsingen videre på egen kjøl." Dette er ikke nødvendigvis en korrekt beskrivelse av hva som er tilfellet i den nye regionale satsingen, men det var i VRI 3 etter hvert klart at dette ville bli siste VRI-periode.

forsker eller forskningsmiljø. Kompetansemeglerne kan også arrangere møter der bedrifter og forskere diskuterer muligheter og idéer. Kompetansemeglere mobiliserer til økt forskningsbasert innovasjon. Bedriften blir mer oppmerksom på forsknings- og innovasjonsmuligheter og hva forskningsinstitusjoner kan tilby. Resultat av aktiviteten kan være et bedriftsprosjekt i VRI, eller prosjekter finansiert av Innovasjon Norge, Regionale forskningsfond, andre programmer i Forskningsrådet eller Horisont 2020.

Per 2016 var det engasjert ca. 100 kompetansemeglere fra ulike typer miljøer, som forskningsinstitusjoner, næringshager og kunnskapspark og klyngeorganisasjoner. I programperioden ble det gjennomført over 5000 kompetansemeglinger, altså kortere eller lengre kontakter mellom en bedrift og en kompetansemegler. I FORREGION som følger etter VRI, prioriteres denne støtteformen høyt av regionene. I løpet av programperiodene ble kompetansemegling prøvd ut i flere ulike varianter.-Kompetansemegling i nettverk var en variant, og flere av regionene har gitt tilbakemeldinger om gode erfaringer med dette. Andre varianter som ble prøvd ut var "Innovasjonsdialog", "Innovasjonsseminar", og "skulle ønske jeg hadde" der offentlige aktører, bedrifter og forskere møttes. VRI i Vestfold utviklet "tenketankmetoden", der bedrifter og forskere ble samlet og gikk gjennom en styrt prosess i løpet av noen timer, med mål om å komme fram til konkrete samarbeidsprosjekter eller -muligheter. Effekten av denne måten å jobbe på ble dokumentert gjennom forskningsprosjekter som en del av VRI Vestfold. Resultatene viste at bedrifter i innovasjonsnettverk bygger sterkere tillit til hverandre, vokser raskere og er mer innovative enn bedrifter som ikke er en del av nettverk.

Bedriftsprosjekter var støtte til mindre FoU-prosjekter i bedrifter med liten eller ingen FoU-erfaring. Målet med aktiviteten var at bedrifter skulle bygge relasjoner til forskningsmiljøer og prøve forskningssamarbeid. Ideelt sett skulle bedriftsprosjekter legge grunnlaget for mer omfattende FoU-prosjekter i bedrifter. Det var en forventning, men ikke et krav, at bedrifter kun fikk tildelt bedriftsprosjektmidler én gang.

Bedriftsprosjektene gav støtte opp til 200 000 kroner per prosjekt. I første programperiode ble bevilgningene gjort regionalt. På grunn av statsstøtteregler og annet lovverk ble søknadsbehandlingen endret og midlene lyst ut av Forskningsrådet i de to siste programperiodene. Forskningsrådet og regionene har samarbeidet om aktiviteten ved at VRI regionen har gjort saksforberedelsen, mens søknadene ble avgjort av Forskningsrådet. Fra 2012 har Forskningsrådet bevilget 459 bedriftsprosjekter.

 <p>EU-kompetansemegler førte til at Inflow Control AS i Telemark fikk 10 millioner av EU for å realisere ventilen før økt oljeproduksjon ved å stoppe vann og gass i å bli tatt opp av oljebrønnen.</p>	 <p>Prosjekt fra VRI til RFF og Innovasjon Norge: Marealis AS i Troms lager kosttilskudd fra rekeskall og skal lanseres i USA og Europa.</p>	 <p><i>Vi har brukt støtten fra VRI til å øke vår kompetanse om anbefalingsteknologi, sier Dyrnes Svendsen, redaktør i Adresseavisen. Prosjektet "Anbefalingsteknologi for Mediebransjen" fikk 16 mill. kroner fra BIA</i></p>
---	---	---

Boks 1: Eksempler på mobilisering av bedrifter til forskningsbasert innovasjon

Personmobilitet er utveksling av ansatte mellom næringsliv og forsknings- eller utdanningsinstitusjoner. Personmobiliteten skal utvide nettverk, stimulere til samarbeid og utveksling av kunnskap. Ca 1500 bedrifter har vært involvert i mobilitetstiltak i programmet. Personmobilitet finnes i flere varianter, studentmobilitet, forsker i bedrift og bedrift til FoU – institusjon.

Studentmobilitet har vært benyttet av alle regionene. Flere har pekt på dette som et viktig lavterskeltilbud for bedriftene, særlig når det ble fulgt opp med veiledning av studentene fra utdanningsinstitusjonens side. Studentmobilitet handler ofte om at bachelor- og masterstudenter skriver oppgave i bedrift. Telemark rapporterte for eksempel om over 50 slike oppgaver de to siste årene. Noen regioner har også brukt studentmobilitet til å gjennomføre bedriftsbesøk, støtte reiseutgifter i forbindelse med næringsrelevante studentoppgaver eller premiere studentoppgaver. Studentmobilitet kan være første trinn på vei mot bedriftsprosjekt eller andre FoU-prosjekter i bedriftene.

Flertallet av regionene har brukt mobilitet fra bedrift til FoU-institusjon og rapporterte om gode erfaringer med dette. Regionene har hentet inn kompetanse fra bedrifter for undervisning, uten at dette er formalisert som stillinger. Tre regioner oppgir konkrete og gode erfaringer med å hente inn folk fra næringslivet til engasjement. Mange institusjoner har benyttet næringslivet i utvikling av studietilbud, både gjennom at enkeltpersoner har deltatt i utviklingsgrupper, og at flere fra en bransje har deltatt på møter, workshops eller i prosesser for å diskutere utdanningsbehov eller forberede konkrete studier. Slikt samarbeid har blant annet bidratt i utvikling av studier.

Mobilitet av forskere fra UoH til næringslivet omfattes av reglene for statsstøtte. Kun tre regioner omtaler forskermobilitet i sin sluttrapport. Noe av årsaken til at denne formen av mobilitet har vært så lite benyttet kan være at det er en kostnadskreven aktivitet som legger beslag på en stor del av budsjettet for samhandlingsprosjektene, og at det oppleves som ressurskrevende for små bedrifter. Troms oppsummerer at det var viktig å gi universitetet et selvstendig ansvar og midler til å gjennomføre mobilitetstiltak og Arktisk universitet har introdusert den omdiskuterte tittelen VRI-professor.

Dialogkonferanser, foresight, og regionale læringsarenaer har vært brukt i innovasjonsprosesser og utvikling av nye perspektiver i bransjer, nettverk og regioner. Aktivitetene omfatter et spekter av

forskjellige arbeidsmåter for organisasjonsutvikling og samarbeid mellom ulike aktører i triple-helix. Syv av regionene har fått erfaringer med foresight gjennom VRI-programmet. I Finnmark ble det organisert en foresightprosess som ble en del av grunnlaget for ny regional utviklingsplan, en prosess oppsummert som meget vellykket. I alt har ca. 500 bedrifter vært involvert i åtte foresightprosesser innenfor enkelt næringer og bransjer. Troms oppsummerer i sin rapport at foresight er et godt verktøy for å få fram næringsspesifikke utfordringer. Behov for bred forankring i næringene er en felles erfaring fra bruken av foresight. Kun én region melder tilbake at dette ikke var vellykket.

Dialog og medvirkning hadde sin opprinnelse i VS-2010, og Østfold og Sør-Trøndelag har videreført metodikk fra dette programmet. Østfold hadde fra 2007-2009 et prosjekt innenfor emballasje- og næringsmiddelindustrien, og i Trøndelag har en hatt prosjektene *Partsbasert ledelsesutvikling* og *Medarbeiderdrevet innovasjon* med NHO og LO som prosjektansvarlige. Også Rogaland viser til dialog og bred medvirkning i samarbeid med LO og NHO.

4.2 Innovasjonsforskningen

Målet for innovasjonsforskningen var å utvikle kunnskap om samhandlings- og innovasjonsprosesser med regionalt fokus og nasjonal og internasjonal relevans. Det var også et mål at forskningen skulle bidra til kontinuerlig videreutvikling av VRI-programmet spesielt og innovasjonspolitikken generelt. I de to første periodene skulle innovasjonsforskningen være tett integrert med samhandlingsprosjektene. Tanken var at forskningen ville styrke samhandlingen og en kunne bygge opp regionale innovasjonsforskningstiljø som dialogpartnere for regionale myndigheter. VRI hadde 21 forskningsprosjekter i årene 2007-2010 og 15 forskningsprosjekter i perioden 2011-2013. NIFU oppsummerte i 2013 forskningen etter tema, se Tabell 1⁴.

Tabell 1: Oversikt over forskningsprosjektene i VRIs første perioder.

Hovedtema	Antall	Prosjektansvarlig institusjon*)
Den nordiske modellen	4	AFI, Vestlandsforskning, SINTEF teknologi og samfunn, Østfoldforskning
Innovasjonssystemer/regionale innovasjonssystem	6	Nordlandsforskning, AFI, Vestlandsforskning, IRIS, SNF, Norut Alta
Triple Helix	2	TIK, Høgskolen i Vestfold
Klynger	2	Høgskolen i Bergen, Nordlandsforskning
Nettverk	7	Norut Alta, Norut Tromsø, AFI, Trøndelag FoU, Høgskolen i Buskerud, BI / Østfoldforskning, Østlandsforskning
Samhandling	4	Møreforskning, IRIS, Norut Tromsø, SINTEF teknologi og samfunn
Kompetanseutvikling/miljø	3	Møreforskning, Agderforskning
Verdikjeder	1	Høgskolen i Buskerud
Virkemidler	2	IRIS, Høgskolen i Vestfold
Attraksjonskraft	1	Telemarksforskning
Perifere regioner	1	Østlandsforskning

Oxford Research gjennomførte i 2012 en midtveisevaluering av VRI⁵. Evalueringen stilte spørsmål ved om koplingen mellom innovasjonsforskningen og de enkelte samhandlingsprosjektene i realiteten svekket den nasjonale samordningen og kvalitetssikringen av innovasjonsforskningen. Evalueringen anbefalte å oppheve koblingen mellom forsknings- og samhandlingsprosjektene og at innovasjonsforskningen i fremtiden skulle gjennomføres i nasjonale programmer der kvalitet skulle være et sentralt tildelingskriterium. Som følge av evalueringen ble det utarbeidet en analyse fra NIFU av innovasjonsforskningen og hvordan denne tematisk var posisjonert vs nasjonal og internasjonal forskning. Analysen pekte på flere områder som var lite dekket av innovasjonsforskningen i VRI. I

⁴ "[Innovasjonsforskningen i VRI – status og veien videre](#)", NIFU arbeidsnotat 1/2013

⁵ Rapporten "[Alle skal med](#)", ISBN 978-82-93288-00-8

siste del av programmet ble derfor midler til innovasjonsforskning lyst ut i nasjonal konkurranse innenfor temaene innovasjonspolitik og innovasjonssystemer og innovasjon i bedrifter. Det ble også lyst ut midler til syntese prosjekter med sikte på å videreutvikle kunnskapen fra forskningen som VRI hadde finansiert så langt og bidra til å styrke læringen fra hele VRI-programmet, se Tabell 2.

Tabell 2: Oversikt over forskningsprosjektene i siste periode av VRI

Tema Prosjekttittel	Prosjektansvarlig og samarbeidende institusjoner
Hva skaper næringsutvikling i områder med ulike forutsetninger? Path development in different regional settings. Regional policy approaches in the global economy	Agderforskning (Arne Isaksen) , IRIS, Høgskolen I Bergen, Norut Alta (I samarbeid med universitetene I Agder, Stavanger, Bergen og Tromsø)
Hvilken rolle spiller VRI I det regionale innovasjonssystemet? Exploring the role of VRI in regional innovation system formation and new path development	Universitetet i Stavanger/IRIS (Bjørn Asheim), Høgskolen I Bergen, Universitetet I Agder, NIFU, Norut Alta
Hvilken rolle har kjønn I innovasjon? Gender and innovation in Norway (GENINNO)	Nordlandforskning (Elisabeth Ljunggren), Norut Alta og Trøndelag FoU
Hva skaper kunnskapsutvikling, innovasjon og verdiskaping i bedrifter? Regional Challenges and possibilities - Innovation and value creation in business networks (RECIN)	Østfoldforskning (Synnøve Rubach), Møreforskning Molde og Møreforskning Volda Vestlandforskning, Høgskulen i Sogn og Fjordane, BI Stavanger, Polytec, Høgskolen i Østfold, Handelshøyskolen BI Oslo
Hva skaper innovasjon og verdiskaping i bedriftsnettverk? Understanding the dynamics of regional innovation networks in regional innovation systems	Arbeidsforskningsinstituttet (Helge Svare), Høgskolen I Buskerud/Vestfold
Hvordan styrke evnen til innovasjon regionalt? Regional Innovation through Situated Knowledge Conversion (RISKC) -	Nordlandforskning (Åge Mariussen), SINTEF

I de fleste regionene har også forskningsmiljøene vært aktive bidragsyttere i dialogkonferanser, foresightprosesser og kompetansemegling. Det er flere eksempler på at innovasjonsforskningen har bidratt i regionenes politikktutforming. I Nordland har forskningsmiljøene bidratt i fylkets innovasjonsstrategi og i arbeidet med smart spesialisering. I Finnmark deltok forskningsmiljøene aktivt i utviklingen av regional utviklingsplan.

Midtveisevalueringen av programmet viste at det var noe variasjon i hvor relevant aktørene opplevde innovasjonsforskningen. Møtepunkt mellom innovasjonsforskerne og styringsgruppe, prosjektledere og andre i samhandlingsprosjektene ble ulikt vektlagt, og dette påvirket opplevelsen av relevans. Midtveisevalueringen viste også at prosjektene i andre periode ble oppfattet mer relevante enn i første periode, noe som kan ha sammenheng med læring og at aktørene hadde blitt mer vant til å jobbe sammen.

Ved å ha prosjektledelsen for VRI satsingen har fylkeskommunen blitt mer kompetent og bevisst på hvordan forskning kan brukes i egne utviklingsprosesser og tas inn i satsinger som fylkeskommunen setter i gang. Fylkeskommunen får nå ofte ros for å være en kompetent og proaktiv utviklingsaktør. VRI styringsgruppen har vært en viktig arena for utvikling av triple helix samarbeid. Innovasjonsforskningen har tilført partnerskapet begreper, språk og kunnskap. Delt kunnskapsgrunnlag og felles begrepsapparat har løftet nivået på utviklingsarbeidet i Nordland. Fra sluttrapport VRI Nordland

Boks 2: Utdrag fra sluttrapport VRI Nordland

Programmet har finansiert nasjonale forskerskoler for organisasjons- og innovasjonsforskning. Stipendiatene som deltok på forskerskolene hadde finansiering fra sine institusjoner og VRI-midler finansierte infrastrukturen i forskerskolene.

Forskerskolen EDWOR, Enterprise Development and WORK-life Research, ved Institutt for industriell økonomi ved NTNU var utviklet i VS2010-programmet. Andre periode av denne forskerskolen ble finansiert av VRI. Forskerskolen hadde 13 stipendiater innenfor arbeidslivsforskning⁶.

Forskningsrådet opprettet deretter en forskerskole som var bredere i sin tilnærming til innovasjon. Denne, Norwegian Research School in Innovation (NORSI), var et samarbeid mellom NTNU og Handelshøgskolen BI, og åtte andre institusjoner var involvert. NTNU ved Institutt for industriell økonomi var prosjektansvarlig. NORSI hadde i første periode to retninger; Program for innovation and growth (PING) og Programme in Innovation Management and Innovation Strategy (PIMS). Etter en evaluering i 2015 ble NORSI videreført med en felles organisering, der NTNU er prosjektansvarlig og BI er administrativt ansvarlig.⁷

NORSI har siden oppstarten høsten 2012 tatt opp 97 stipendiater, 52 kvinner og 45 menn.

⁶For mer informasjon, se her: <http://www.ntnu.no/iot/edwor>

⁷For mer informasjon, se her: <http://norsi.no/>

4.3 Internasjonalisering

I VRIs programplan for den andre programperioden ble det slått fast at *VRI-satsingene skal bidra til at sentrale VRI-aktører utvikler og forsterker sine internasjonale relasjoner og slik sikre nye impulser, bedre dynamikk og økt konkurransevne i regionen*. Det internasjonale arbeidet i VRI har først og fremst handlet om samarbeid med EU-land.

For å følge opp målet om internasjonalisering, laget Forskningsrådet i 2012 en plan for internasjonalt samarbeid som gjaldt samhandlingsprosjektene. En av aktivitetene var et forsøk kalt "EU-VRI", der Telemark og Trøndelag fikk midler til å gjennomføre kompetansemegling for å få fram søknader til EU. Resultatet ble at alle regionene ble utfordret til å utvikle og forsterke sine internasjonale relasjoner og slik sikre nye impulser, bedre dynamikk og å bidra til mobilisering for deltagelse i det europeiske FoU- og innovasjonsarbeidet.

I de regionale sluttrapportene rapporterer fire av regionene at bedriftsprosjekter i VRI har vært bidragsyter til og har resultert i til sammen ca. 180 mill. kr i EU-støtte.

Midtveisevalueringen av VRI viste at innovasjonsforskningen i mindre grad enn andre programmer i Forskningsrådet publiserte i internasjonale tidsskrifter. Mye publisering var på norsk og evaluatorene mente at den bidro lite til å utvikle fagfeltet. I siste periode har prosjektene mål for internasjonal publisering. Prosjektene inkluderer også internasjonalt samarbeid i større grad enn tidligere.

Windmaster Technologies AS

fikk 50 000 € fra Horison2020 til å utvikle en radar som måler vind og turbulens i sanntid i vindparker. Satsingen startet som et bedriftsprosjekt i VRI, deretter fikk de midler fra RFF og til slutt gjennomslag i Horisont2020.

Boks 2: Bedriftsprosjekt Windmaster technologies

4.4 Kjønnbalanse i programmet

Det er et mål at minst 40 prosent av alle de næringsrettede midlene fra KMD skal nå fram til kvinner. Programmet har finansiert to forskningsprosjekter om kvinners rolle i regionale innovasjonsprosesser og et synteseprosjekt om kjønn i innovasjon. Det er også oppfordret til å sikre kvinnerepresentasjon i prosjektorganisasjonen og at samhandlingsprosjektene må ha fokus på kjønnbalanse i det daglige arbeidet. En kompetansemegler tar for eksempel mange valg som kan påvirke i hvor stor grad kvinner får mulighet til å ta en rolle i de bedriftene og prosjektene det jobbes med.

I årsrapportene har både samhandlings- og innovasjonsforskningsprosjektene omtalt i hvilken grad kvinner er involvert i aktivitetene.

Tabell 3: Kjønnfordeling i prosjektledelse, VRI samhandlingsprosjekter

Styringsnivå	Status per 31.12.2016			
	Kvinner	Menn	Totalt	Andel kvinner
Overordnet styringsgruppe	63	89	148	43 %
Styringsgruppe(r) delprosjekt	19	29	48	40 %
Evt. referansegruppe(r)	6	2	14	43 %
Prosjektadministrasjon/-sekretariatet	30	18	48	63 %
Prosjektmedarbeidere samhandlingsprosjekt	32	45	77	40 %
Kompetansemeglere	32	45	77	42 %
Totalt	177	224	403	44 %

Målet om 40 prosent kvinneandel i sentrale posisjoner i VRI ble nådd i 2011, og opprettholdt også i 2016. Totalt sett var da 44 prosent i VRIs styringsorganer kvinner. I 2015 hadde alle regioner en kvinneandel på minst 30 prosent i styrende organer og de fleste lå på 40 – 50 prosent. Regioner som ikke nådde målet om 40 prosent kvinneandel ble anmodet om å igangsette tiltak i tråd med sine egne handlingsplaner for kjønnsbalanse.

Samhandlingsprosjektene har i ulik grad belyst kjønnsrelaterte problemstillinger, og enkelte regioner har hatt særskilte tiltak. Eksempler på dette er nettverk for kvinner som rollemodeller i industrien i Nordland og tiltak for å rekruttere flere kvinner til energibransjen i Agder.

I studentmobilitetsprosjektene var det 59 prosent kvinner som deltok i 2015, dvs 231 av 389 personer. I forskerskolene EDWOR og NORSI har det deltatt like mange menn som kvinner. I innovasjonsforskningsprosjektene var 11 kvinner og 25 menn prosjektledere, mens det blant forskerne i prosjektene var flest menn.

4.5 Felles nasjonale aktiviteter

Det er gjennomført nasjonale aktiviteter for å styrke læringen i programmet og bidra til at arbeidsmåter og virkemidler kan tas videre i andre program. Det har for eksempel vært arrangert flere årlige samlinger for lederne i samhandlingsprosjektene og forskningsprosjektene, og en årlig VRI-konferanse for aktører tilknyttet programmet. Samlingene inneholdt strategiske diskusjoner og erfaringsutveksling. Den årlige VRI-konferansen ble en viktig møteplass, der de regionale forskningsfondene også deltok. Det har også vært andre typer samlinger og læringsarenaer for aktørgrupper i VRI, se vedlegg 5.

Forskningsrådets regionansvarlige har hatt god kontakt med styringsgruppene i VRI og særlig med fylkeskommunene. I tillegg har Forskningsrådet fulgt opp de enkelte prosjektene gjennom dedikerte kontaktpersoner.

Det har vært et mål å ha alle regioner med i samhandlingsprosjektene, og i siste periode ble dette også slått fast i programplanen. Midler til samhandlingsprosjekter ble tildelt etter utlysning der prosjektkvalitet ble vektlagt. Søknadene måtte nå en terskelverdi for å innfris, og regioner som ikke nådde opp i første runde, forbedret sine prosjekter slik at de minst tilfredsstilte terskelverdien. Tilbakemeldingene fra regionene er at prosjektene ble bedre av disse ekstrarundene, og selve søknadsprosessen ble dermed en del av læreprosessen i programmet.

VRIs hjemmesider www.forskningsradet.no/VRI har gitt nyheter, bakgrunnsstoff og informasjon om programmet. En årlig kommunikasjonspris har stimulert regionene til å etablere hjemmesider og på andre måter kommunisere aktiviteter og resultater. Flere regioner har hatt informasjonsformidling og bruker/interessentdialog via Facebook og Twitter, og det er også produsert flere informasjonsvideoer.

4.6 Nøkkeltall, aktiviteter

Antall prosjekter:

- 15 samhandlingsprosjekter i hver programperiode.
- 36 innovasjonsforskningsprosjekter, hvorav to synteseprosjekter totalt.
- Forskerskolene EDWOR og NORSI.

Evalueringer og analyser:

- Midtveiseevaluering av programmet, gjennomført av Oxford Research i 2012.
- Gjennomgang av innovasjonsforskningen, gjennomført av NIFU i 2013.
- NORSI ble evaluert av et skandinavisk ekspertpanel i 2015.
- Tre analyser som grunnlag for nytt regionalt program gjennomført av Agderforskning, Nordlandsforskning og Oxford Analyse.

Antall deltakende bedrifter:

- Kompetansemegling: 5000 enkeltbedrifter.
- Nettverks-, -mobilitets- og dialogtiltakene: over 10 000 deltakende bedrifter, noen i flere aktiviteter.

Nasjonale læringsarenaer:

- 19 prosjektledersamlinger
- 10 årskonferanser
- 9 forskersamlinger
- Nær 40 andre samlinger

5 Administrasjon

Programstyret har hatt medlemmer fra forskningsmiljøer, næringslivet, virkemiddelapparatet og KS. Programstyreleder har kommet fra KS, henholdsvis direktør May-Britt Nordli og styreleder Gunn Marit Helgesen. Oversikt over styremedlemmer finnes i vedlegg 2.

Programstyrets hovedfokus har vært på å utvikle regionale innovasjonssystemer og samhandling mellom aktørene. Administrasjonens oppgaver har vært søknadsbehandling og ordinær prosjektoppfølgning, samt erfaringsdeling, læring og videreutvikling. Læring fra VRI har påvirket både arbeidet i Forskningsrådet og samarbeidet med fylkeskommunene.

Midtveiseevalueringen av programmet sammenlignet administrativ innsats i VRI med tilsvarende i klyngeprogrammet og konkluderte med at *det er ikke noe som tyder på at VRI er ineffektivt administrert sammenlignet med andre innovasjonstiltak med regionale prosjekter.*

Samhandlingsprosjektene har hatt egne styringsgrupper regionalt, som regel de regionale partnerskapene. Disse styringsgruppene har hatt en sentral rolle i å styrke samhandlingen i regionen. Enkelte regioner har i tillegg hatt referansegrupper for ulike innsatsområder som har gitt retning og forankring i arbeidet. Prosjektlederne for samhandlingsprosjektene har hatt som oppgaver å drifte og

koordinere aktiviteter som kompetansemegling, personmobilitet, og møteplasser der en har tatt i bruk ulike former for bred medvirkning og dialogmetoder.

Administrative kostnader:	
Forskningsrådets administrasjon	45,0 mill. kr
Programstyret:	2,5 mill. kr
Ekspertpaneler til vurdering av prosjektene:	1,1 mill. kr
Sum til drift av programmet:	48,6 mill. kr
Driftskostnader (læringsarenaer, nettverkstiltak og kontakt med prosjektene)	12,1 mill. kr
Informasjon og formidlingstiltak:	2,4 mill. kr
Bidrag til andres konferanser (For eksempel HSS og Frampå)	2,6 mill. kr
Innleid bistand:	0,4 mill. kr
Sum til felles tiltak i programmet:	17,5 mill. kr
Administrative kostnader totalt:	66,1 mill. kr
Dvs 7,7 prosent av FoU-bevilgningen er anvendt til ulike administrative formål. I tillegg kommer fellestiltak, som utgjør 2,8 prosent.	

6 Resultater

Hovedmålet for VRI i den siste programperioden var å utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og fremme forskningsbasert innovasjon i arbeidslivet. Næringslivet, forskningsinstitusjonene og fylkeskommunene har vært programmets målgrupper. Videre ble det gitt føringer om å bidra til likestilling og til internasjonalisering. Programmets resultater er presentert under.

Erfaringene fra VRI har også vært viktige for Forskningsrådets mobilisering av nye aktører og arbeidsmetodikk og støtteformer fra VRI benyttes nå i det generelle mobiliseringsarbeidet.

6.1 Styrke samhandling og kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører

Alle de 15 regionene rapporterer at utviklingen av dialog og tillit mellom aktørene er et viktig resultat av VRI. VRI har spilt sammen med andre programmer og aktiviteter, men har hatt en system- og kulturbetydning ut over det en kunne forvente av størrelsen på programmet.

Det er ulikheter mellom regionene i hvor mye graden av samhandling og kunnskapsflyt, i forskningsaktiviteter og i mobilisering av bedrifter til FoU har endret seg. Programmet har likevel klart bidratt til å utvikle og øke bevissthet rundt regionale innovasjonssystemer. Dette gjelder særlig på regionalt nivå og hos bedriftene som har deltatt, og i noe mindre grad i forskningsinstitusjonene.

Styrket trippel-helix samarbeid

Regionenes sluttrapporter beskriver ulike utgangspunkt for samarbeid mellom forskning, næringsliv og offentlige myndigheter. Historisk var en kime til samarbeid lagt gjennom programmene VS2010, Næringsrettet høgskolesatsing og Forskningsbasert kompetansemegling, men flere regioner beskriver likevel at dette var lite utviklet. Dette stemmer også med Forskningsrådets observasjoner i første søknadsrunde i VRI i 2007, der det ble mye posisjonering mellom ulike aktører regionalt.

Gjennom VRIs programperioder ser en at interesse for og evne til samarbeid regionalt er betydelig utviklet.

Det å delta i et prosjekt eller annen form for samarbeid bygger evner og kapasitet for institusjoner og enkeltpersoner – i forskningslitteraturen omtalt som capability creation eller organisatorisk læring. Ett av synteseprosjektene finansiert av programmet har belyst dette og vist at samhandlingsprosjektene i stor grad har bidratt til organisatorisk læring i fylkeskommunene, i noen grad i bedriftene og i liten grad i forskningsinstitusjonene. Regional innovasjonsevne synes mer stimulert enn organisatorisk læring, men de regionale forskjellene er store.

Alle regionene skriver i sluttrapportene at samarbeidet mellom aktørene er styrket, se eksempel fra VRI Innlandet i tekstboks. Programmet har også bidratt til læring mellom fylkene, gjennom ulike læringsarenaer og aktiviteter for erfaringsoverføring. Fylkeskommunene påpeker at VRI har bidratt til en samordning av kunnskapspolitikken og innovasjonspolitikken.

"VRI har bidratt til å etablere en felles samhandlingsarena for forskning og innovasjon mellom Hedmark og Oppland fylkeskommuner. Det beredte grunnlaget for en felles FoU strategi, og rask etablering av RFF Innlandet. Regionens utvikling ble mer innovasjonsorientert som en direkte følge av VRI. Samarbeidet mellom Triple Helix-aktørene er styrket, og VRI har bidratt til at høyskolene er blitt mer næringsorientert. Nye klynger ble etablert som en følge av satsningen i VRI, som også har bidratt til videreutvikling og styrket flere klyngers strategiske posisjon. Benchmarking og benchlearning har bidratt til utvikling av viktige strategiske satsingsområder." Fra VRI Innlandets sluttrapport

Boks 4: Styrking av trippel-helix samarbeid i Innlandet

Kapasitet og innovasjonsevne kan også vurderes i antall personer som på ulike måter har vært involvert i VRI. Totalt har opp mot 500 personer deltatt årlig i styringsgrupper, som prosjektledere, kompetansemeglere og lignende i samhandlingsprosjektene. Anslagsvis 40 forskere har vært med i programmet. Tar en med utskiftninger i personell, antas at antall personer direkte involvert i VRI-aktiviteter i løpet av en tiårsperiode utgjør ca. 1000 i fylkeskommunene, forskningsinstitusjoner, Innovasjon Norge, fylkesmannens landbruksavdeling, LO, NHO, etc. I tillegg kommer personer i de flere tusen bedriftene som har vært involvert.

Forsknings- og utdanningsinstitusjoner som er mer relevante for næringslivet

Når regionene i sine sluttrapporter beskriver utgangspunktet i 2007, da VRI startet, viser de aller fleste til at samarbeidet mellom FoU-institusjonene og næringslivet hadde betydelige mangler. Kulturen for samarbeid var lite utviklet, og slike kulturer tar det lang tid å endre.

Sluttrapportene viser mange eksempler på at VRI har vært benyttet til å få i gang samarbeid mellom bedrifter og utdannings- og forskningsinstitusjoner. Det har spent fra næringslivets medvirkning for å gi en bedre næringsorientering av undervisningen (for eksempel i Troms, Agder, Vestfold og Telemark), holdningsendringer hos grupper av bedrifter (for eksempel i reiselivsnæringen Nordland) og til vellykket satsing på studentmobilitet, som kanskje over tid kan bidra til å endre holdninger i begge miljøene. I tillegg kommer forprosjektene der bedrifter og FoU-institusjoner samarbeider om konkrete utviklingsoppgaver.

Tidlig i perioden var eksemplene på samarbeid ofte betinget av enkeltpersoner. I sine sluttrapporter beskriver regionene samarbeidet som styrket, satt i system og i mindre grad personavhengig. VRI Trøndelag viser for eksempel til at stor aktivitet i studentmobilitet har bidratt til at studenter i større grad ser regionalt næringsliv som aktuelt for egne yrkeskarrierer enn før.

Fylkeskommuner styrket som utviklingsaktører

Alle 15 regioner viser til at fylkeskommunen er styrket som utviklingsaktør gjennom programperioden. Sammen med politiske føringer har VRI bidratt til å utvide den regionale "verktøykassen" for det regionale forvaltningsnivåets rolle som utviklingsaktører.

VRI Nordland omtaler for eksempel hvordan samarbeidet mellom fylkeskommune og forskningsmiljøene har bidratt til å utvikle et felles begrepsapparat og styrke samspillet og utvikling av den regionale innovasjonspolitikken.

Tilbakemeldinger fra partnerskapet er at fylkeskommunen er blitt en mer kompetent aktør som i større grad evner å ta i bruk forskning også i egne prosesser. Ved å ha prosjektledelsen for VRI satsingen har fylkeskommunen blitt mer kompetent og bevisst på hvordan forskning kan brukes i egne utviklingsprosesser og tas inn i satsinger som fylkeskommunen setter i gang. Fylkeskommunen får nå ofte ros for å være en kompetent og proaktiv utviklingsaktør. VRI styringsgruppen har vært en viktig arena for utvikling av triple helix samarbeid. Innovasjonsforskningen har tilført partnerskapet begreper, språk og kunnskap. Delt kunnskapsgrunnlag og felles begrepsapparat har løftet nivået på utviklingsarbeidet i Nordland. Fra VRI Nordlands sluttrapport

Boks 5: VRI har bidratt til å styrke Fylkeskommunen som regional utviklingsaktør

Et område VRI programmet har bidratt på i en bredere regionalpolitisk sammenheng, er i utformingen av regionale FoU strategier. Ved opprettelsen av de regionale forskningsfondene ble fondene tilført midler på basis av at de regionale FoU-strategiene, strategier VRI prosjektene og erfaringen fra disse i stor grad bidro til ifølge midtveisevalueringen.

VRI samhandlingsprosjektene har også styrket samarbeidet mellom fylkeskommunene og Forskningsrådet. Dette er av stor verdi for det nye programmet FORREGION der fylkeskommunenes rolle i å mobilisere næringslivet er en viktig del av det regionale utviklingsarbeidet.

Smart spesialisering er EUs nye strategi og arbeidsmetode for å få mer effekt av offentlig støtte til forskning og utvikling, og flere fylker har utviklet strategier for smart spesialisering der VRI, utviklingen av regionale FoU-strategier og samarbeid med innovasjonsforskere har vært med å legge grunnlaget for disse.

God koordinering med Regionale forskningsfond og andre virkemidler

VRI har ofte vært inngangen til samarbeid og etablering av større prosjekter. Regionene viser til gode erfaringer med samarbeid mellom VRI og prosjekter i klyngeprogrammet. Det er eksempler på at VRI har bidratt til etablering og til videreutvikling av klynger. Eksempler fra VRI viser at det er når flere virkemidler virker sammen at effektene blir størst.

VRI har mobilisert bedrifter til regionale, nasjonale og internasjonale ordninger som Regionale forskningsfond, MAROFF, BIA, IFU/OFU, SkatteFUNN, og EUs rammeprogram.

Fra opprettelsen av de regionale forskningsfondene har samarbeidet mellom VRI-prosjektene og de regionale forskningsfondene vært gitt oppmerksomhet da de var planlagt å være komplementære. Det har vært en utfordring at VRI-regioner og fondsregionene har ulik geografi, med unntak av Agder, Oslo/Akershus og Innlandet.

En erfaring er at der inndelingen/geografien har vært sammenfallende kan det likevel være utfordringer grunnet ulike beslutningsstrukturer. VRI Agder har hatt stor nytte av å kunne se VRI og Regionale forskningsfond i sammenheng, mens VRI Innlandet oppsummerer at *de må erkjenne at en i VRI-arbeidet ikke har klart å få til en god nok kopling mellom VRI og Regionale forskningsfond*. Hovedtendensen er likevel at samarbeidet har fungert.

Eksempler på nyttig samarbeid mellom VRI og regionale forskningsfond er at kompetansemeglerne har mobilisert til fondene og også vært brukt til oppfølging av bedrifter som har fått avslag på sine søknader. VRI har i flere regioner arbeidet sammen med Regionale forskningsfond og Forskningsrådets regionansvarlige om gjennomføring av prosjektverksteder for å utvikle bedre prosjekter. Noen fylker har også finansiert kompetansemeglere for mobilisering av offentlig sektor til forskning, blant annet gjennom Regionale forskningsfond. Samarbeidet mellom VRI og Regionale forskningsfond oppsummeres de fleste steder som godt.

VRI har i stor grad bidratt til å mobilisere også til prosjekter i regionale forskningsfond. Fra og med VRI2 har også søknadsskrivingskurset til Forskningsrådet [altså prosjektverksted, red.anm] vært en del av den felles satsingen. I VRI3 var kompetansemegler-koordinatoren fylkets regionale representant i Oslofjordfondet.

.....

VRI 3 Østfold er tett koplet på Innovasjon Norge både i forhold til direkte dialog mellom innsatsområdenes medarbeidere og regionale representantene, og via styringsgruppen. Innovasjon Norge har også finansiert et forprosjekt for Arena i tilknytning til Nettverket Bærekraftige Bygg. Fra VRI Østfolds sluttrapport

Boks 6: VRI har mobilisert til mange virkemidler for økt innovasjon

Offentlig sektor var del av målgruppen i de to siste VRI-periodene, men uten budsjetter for særlige tiltak. Offentlig sektor har deltatt sammen med bedrifter, blant annet i helsesatsingene i Oslo/Akershus og Buskerud. Det er også eksempler på at regionene, enten direkte fra fylket eller via Regionale forskningsfond, har finansiert kompetansemegling mot offentlig sektor, blant annet på Vestlandet, Møre og Romsdal og Agder.

Mobilisere til - og øke kvaliteten på prosjekter

Å endre bedriftskultur til å få bedrifter til å se nytte i FoU-arbeid og samarbeid med foU-institusjoner tar tid. Oppsummeringen fra VRI Telemark (se boks 7) er typisk for hvordan flere regioner oppsummerer prosjektenes betydning for FoU-aktivitetene i næringslivet.

Den sterke industrihistorien i Telemark med få og store ledende industriaktører har imidlertid også lagt grunnlag for at bevissthet omkring bruk av forskningsbasert kunnskap i utvikling av egen bedrift ikke står så sterkt i fylket. De små bedriftene har ikke selv utviklet en kultur for å benytte FoU, og kunnskap om forskningsdrevet innovasjon står dermed svakt. VRI Telemark har gjennom perioden arbeidet med over 600 bedrifter og bidratt til utvikling av mer enn 100 søknader til ulike forsknings- og utviklingsvirkemidler. Det er mobilisert om lag 800 studenter til praksis i bedrifter i fylket og det er utført en rekke studentprosjekter på bakgrunn av dette. Forskningsrådet har gjennom perioden finansiert VRI Telemark med 20 mill. NOK, Telemark fylkeskommune har bevilget 28 mill. NOK til arbeidet og bedriftenes egeninnsats i perioden er beregnet til om lag 28 mill. NOK. På bakgrunn av de om lag 100 forskningssøknadene er det tildelt mer enn 100 mill. NOK til bedrifter i fylket, og med en støttegrad på 50 prosent betyr dette at det er generert forskningsrelatert aktivitet for over 200 mill. NOK i Telemark på bakgrunn av VRI-arbeidet. Det er også skapt en rekke nye kompetansearbeidsplasser og flere bedrifter melder om økt omsetning på bakgrunn av forbedrete prosesser, produkter eller tjenester.

Fra VRI Telemarks sluttrapport

Boks 7: VRI i Telemark viser til omfattende resultater

Midtveisevalueringen viste at programmet *kun i begrenset grad* makter å treffe bedrifter uerfarne med FoU, men det er rimelig å anta at også bedrifter med noe erfaring med bruk av FoU får styrket denne dimensjonen ved sin virksomhet gjennom VRI-programmet. VRI kan vise til betydelig addisjonalt og tilfredshet blant tilsagnsmottakerne, og har hatt stor effekt på bedriftenes kompetanse, holdning til innovasjon og forskning og etablering av koblinger og nettverk, mens

effekten på substansiell innovasjon er moderat. Sett i lys av at VRI-prosjektene er av begrenset størrelse må disse resultatene sies å være positive.

Regionale analyser, blant annet i [Rogaland](#) og i Trøndelag, viser at bedrifter mener VRI har hatt betydning for lønnsomhet, kompetanse, konkurransevne og samarbeid med universitet/forskningsinstitutt.

Effekter i næringslivet av programmets innsats kan oppsummeres som styrking av forskningsinteresse og relasjoner til FoU-miljøene og dels etablering av nye bedrifter, forretningsområder, produkter, tjenester eller modeller/prototyper. Særlig siste periode viser gode resultater, se oversikt over resultatindikatorer. Dette kan forklares med at slike prosesser tar tid, og det er først i siste perioden man ser resultatene. Den positive utviklingen i resultatene kan også delvis skyldes at prosjektene har blitt mer bevisst på å registrere og rapportere slike.

Nettverk og klynger er utviklet og styrket

Alle regionene har rapportert gode erfaringer med aktiviteter i nettverk mellom bedrifter. Flere av forskningsprosjektene har klynger og nettverk som forskningsområde. VRI har bidratt til å få fram klyngeinitiativ som har blitt tatt inn i det nasjonale klyngeprogrammet.

Selv om det aldri har vært et uttalt mål for programmet å bidra til etablering av klynger, har dette vært prioritert fra flere av de regionale samhandlingsprosjektene, og har også ledet fram til vellykkede resultat, blant annet med Vannklyngen i Vestfold, USUS i Agder og Tunnelklyngen i Rogaland.

Vannklyngen ble etablert i første periode, og både samhandlingsprosjektet og forskningsprosjektet i VRI spilte sentrale roller i denne prosessen⁸. USUS var en næringsklynge for bedrifter i reiselivs-, opplevelses- og kulturnæringene på Sørlandet og i Telemark. Universitetet i Agder og Agderforskning samarbeidet med næringslivet i utviklingen av klyngen gjennom VRI. Rogaland ønsket å etablere en klynge innenfor tunnelsikkerhet, og VRI var en pådriver for å samle aktørene på feltet.

VRI omtales også som viktig for å utvikle Arena-prosjekt videre til NCE, og NCE-prosjekt til GCE. Blant annet har VRI Agder støttet NODE og Eyde klyngene med analyser som bidro til utviklingen mot henholdsvis GCE og NCE.

Søknader er sendt til regionale, nasjonale og internasjonale program

I de to siste periodene har innsatsen rettet mot mobilisering til FoU i bedriftene økt. Antall søknader til regionale, nasjonale og internasjonale program med bidrag fra VRI er indikator på om VRI har bidratt til forskning i næringslivet. I programmet har bedriftsprosjekter og aktiviteter som nettverkssamlinger og kompetansemegling bidratt til nye søknader. Av bedriftsprosjektene har anslagsvis mellom 30 og 50 prosent blitt videreført i større forskningsprosjekter.

VRI har bidratt til et økende antall søknader gjennom programperioden, se Figur 1. Figuren viser at 1093 søknader er sendt til regionale og nasjonale program og 139 til internasjonale program, i hovedsak EU-programmer.

Det tas forbehold om at flere aktører kan ha bidratt i søknadsprosessen, slik at tabellen ikke viser resultater fra VRI mobilisering alene. Videre er det klare forskjeller mellom regionene i hvor mange bedrifter som er mobilisert.

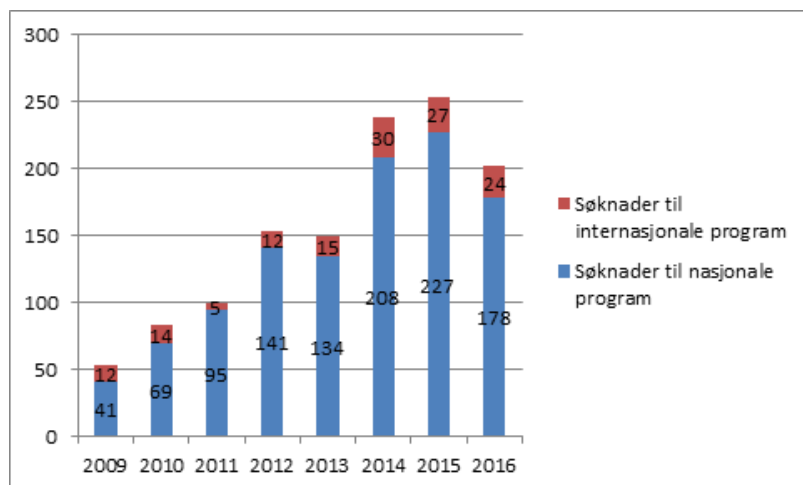
⁸ <https://www.usn.no/aktuelt/nyhetsarkiv/kvinnelig-teknologi-professor-i-vestfold-article202754-7457.html>, [Bedrifter i innovasjonsnettverk gjør det bedre enn andre](#) og http://www.forskningsradet.no/prognett-vri/Nyheter/Ny_publicert_artikkel_om_tillit_og_nytten_av_netterksdeltagelse/1254021194016

VRI Rogaland har virkelig fått dreis på mobiliseringen av bedrifter til forskning gjennom VRI. I perioden 2014-2016 har 300 bedrifter fått bistand fra kompetansemeglerne. Dette resulterte i 71 bedriftsprosjekter og 33 andre typer prosjekter. Mange bedrifter har fått bistand til utvikling av søknader til andre programmer i virkemiddelapparatet og flere av bedriftene kompetansemeglerne i VRI har jobbet med har gått videre i andre programmer i Forskningsrådet og Innovasjon Norge, samt til Regionalt forskingsfond Vestlandet og Horizon 2020. Til sammen er det utløst ca. 86 millioner kroner i støtte.

I tillegg har satsing på tunnelsikkerhet har gitt resultater. VRI bidro sterkt til å mobilisere bedrifter til deltakelse i en søknad til innovasjonsklyngeprogrammet, og i juni 2016 ble Norwegian Tunnel Safety Cluster tatt opp som medlem i Arena-programmet. Per februar 2017 har klyngen allerede 100 medlemmer, derav over 80 bedrifter.

Boks 8 VRI i Rogaland har mobilisert til mange ulike støtteordninger

Figur 1: Søknader til nasjonale og internasjonale program VRI har bidratt til

Resultatindikatorer for samhandlingsprosjektene

Rapporterte innovasjonsresultater:

Antall nye bedrifter:	54
Antall nye/søkte patenter og lisenser:	35
Antall nye arbeidsprosesser/forretningsområder:	140
Antall nye/forbedrede tjenester:	153
Antall nye/forbedrede prosesser:	252
Antall ferdigstilte nye/forbedrede produkter:	274
Nye/forbedrede metoder/modeller/teknologi:	253
Nye forretningsområder i eksisterende bedrifter:	76

Bedriftsprosjekter (2011-2016): 459

Se vedlegg 4 for fordeling på bransjer/områder

Søknader til andre program: 1232

Herav 139 til internasjonale program

Formidling:

3600 brukerrettede formidlingstiltak (rapporter, notater, foredrag, populærvitenskapelige publikasjoner, etc)

Alle regionene har opprettet egne nettsider med egenproduserte nyhetsartikler.

2003 nyhetsoppslag i massemedia.

6.2 Innovasjonsfaglig forskning med regional betydning

Innovasjonsforskningen finansiert av VRI har involvert forskningsinstitusjoner i hele landet og har gitt bidrag til nasjonal og regional politikktutforming. Konsolideringen i færre og større prosjekter siste periode bidro til at forskningen ble mer internasjonalt synlig, gjennom økt antall internasjonale publikasjoner. Bare i 2016 ble det publisert 89 artikler i periodika og serier, 39 artikler i antologier og 2 monografier. Flertallet av artikler er nå på nivå 1 eller 2 i internasjonale tidsskrifter.

Sentrale forskningstema har vært hvordan ulike innovasjonsmåter opptrer i norsk næringsliv, og hvordan ulike innovasjonsmåter og ulike regionale kontekster krever ulike utforminger av innovasjonspolitikken.

Boka "Politikk for innovative regioner" av Rune Dahl Fitjar, Arne Isaksen og Jon P. Knudsen kan betraktes som en oppsummering av forskningsresultater fra VRI. Forfatterne understreker betydningen av det regionale nivået og nødvendigheten av regional tilpasning av nærings- og innovasjonspolitikken, herunder regional innflytelse over virkemiddelbruken for bedre samordning og tilpasning til regionale utfordringer. Åpninger mot nasjonale og globale koplinger kan være avgjørende for å skape fornyelse og omstilling basert på nye markeder (path extension) eller fornyelse basert på omstilling og nye koblinger mellom eksisterende virksomheter og kunnskap (path renewal). Vekst basert på helt nye næringsområder (path creation) er vanskeligere å få til.

Forskning på kjønn og innovasjon har også gitt forskningsresultater. Boka "Research Handbook on Gender and Innovation", inneholder kapitler med norske forskningsresultater VRI har finansiert, og Gry Agnete Alsos er en av redaktørene. Boka omtales som en viktig oppsummering av kunnskapsstatus og et godt grunnlag for å utvikle bedre strategier på feltet.

VRI har finansiert forskerskolene EDWOR og NORSI som tidligere omtalt. EDWOR er avsluttet og kandidatene fra NORSI i løpet av de nærmeste årene også vil gå inn i forskning, næringsliv og offentlig sektor i hele landet.

Innovasjonsforskningen har styrket de regionale prosessene og bidratt til at dialogen mellom de regionale utviklingsaktørene og forskningsmiljøene er styrket. Et flertall av fylkeskommunene har bidratt med delfinansiering av prosjektene Dette kan sees som et uttrykk for en god forståelse for betydningen av forskning og kunnskapsutvikling for innovasjonspolitikken. Aktørene har fått felles språk og felles referansegrunnlag, noe som er av betydning for den videre dialogen om innovasjon.

Samspillet mellom samhandlings- og forskningsprosjektene har bidratt til utvikling av ny praksis, blant annet ved satsing på Smart Spesialisering i Nordland og andre fylker, og deltakelse i internasjonalt nettverk knyttet til dette.

Innovasjonsforskningen i Norge har fått et betydelig løft gjennom VRI. Behovet for omstilling, regionreform, strukturreform og andre forhold gjør det viktig å opprettholde forskning på feltet regional innovasjon og næringsutvikling.

Resultatindikatorer for innovasjonsforskningen

Avlagte doktorgrader:

VRI har ikke finansiert doktorgradsstipendiater, men bidratt til infrastrukturen for doktorgradsutdanning innen innovasjonsfeltet gjennom finansiering av forskerskolene EDWOR og NORSI. I alt 110 studenter har deltatt eller deltar.

Vitenskapelig publisering:

Forskningen i VRI har så langt resultert i 7 fagbøker/antologier/monografier og over 300 vitenskapelige artikler og bokkapitler. 185 av artiklene er på engelsk.

I tillegg kommer rapporter i institusjonenes egne rapportserier.

6.3 Noe økt internasjonalt samarbeid

Piloten EU-VRI i 2012 satte fart i arbeidet med internasjonalisering og hadde til hensikt å bruke kompetansemegling for å mobilisere til EUs rammeprogrammer. Rapporteringen viser at VRI har bidratt til minst 139 søknader til internasjonale program i hele perioden.

Særlig i Telemark og Oslo/Akershus vises det til gode resultater. Bedriften Inflow Control i Porsgrunn fikk bevilget 20 mill. kroner fra EU⁹ og Oslo Medtechs medlemsbedrifter har mottatt mer enn 170 mill. kroner fra EUs rammeprogram¹⁰.

Innovasjonsforskningen har resultert i 185 engelske publikasjoner så langt, med noen få unntak er dette artikler i tidsskrift og forlag som baserer seg på Peer review. Ved Regional Innovation Policy-konferansene har norske forskere stått for en betydelig andel av innledderne.

6.4 Noe økt oppmerksomhet om kjønnsbalanse

VRI kan sies å ha vært pådriver for Forskningsrådets arbeid med kjønnsbalanse og kjønnsperspektiver innenfor innovasjonsområdet. Bevissthet om det er menn eller kvinner man involverer i innovasjonsarbeid, hva man definerer som innovasjon og hvilke usagte forståelser man bringer inn i arbeidet er et første skritt. For å komme videre derfra kan det være behov for en større innsikt i hvordan ulike prosesser kan virke sammen for faktisk å få effekter.

Regionene har hatt ulike næringsmessige forutsetninger for å fremme kvinners rolle i innovasjonsarbeidet, og nok også ulike motivasjoner for et slikt arbeid.

Synteseprosjektet "*Gender and Innovation in Norway – GENINNO*" oppsummerer regionenes innsats som i Tabell 4.

⁹ http://www.forskningsradet.no/prognnett-vri/Nyheter/Far_20_millioner_til_utvikling/1253986472972?lang=no

¹⁰ Klyngeleder Kathrine Myhre i filmen "*10 år med VRI*". Oslo Medtech har også hatt finansiering til sitt internasjonale arbeid gjennom Forskningsrådets ordning for EU-nettverk

Tabell 4: Ulike typer implementering av kjønnspolicy

Rapporteringen viser at oppmerksomheten om kjønn har gitt jevn representasjon av kvinner og menn i ledende posisjoner i prosjektene. I arbeidet med bedriftene har kjønn vært mindre vektlagt. Gjennomgående har studentmobilitetsprosjektene involvert omtrent like mange kvinnelige og mannlige studenter.

Forskerprosjektet GENINNO oppsummerer at innovasjon fortsatt betraktes som et kjønnsnøytralt begrep, og dermed i praksis håndteres ut fra mannlig pregede erkjennelser og praksiser.

Det er en utfordring for å oppnå konkrete resultater at det er lite "beste praksis" å lære fra når det gjelder å tenke kjønnsperspektiver i innovasjonsinnsats. Tallmessig representasjon er i og for seg viktig, men det er langt fra tilstrekkelige for å komme videre på dette feltet.

I innovasjonsforskningen i VRI blir kjønn til en viss grad diskutert i noen av de prosjektene som ikke spesifikt handler om dette. De samlede resultatene oppsummeres som begrenset.

6.5 Et Forskningsråd med tydeligere regional profil

Forskningsrådets "Regional policy 2014-18" er en viktig milepæl for utformingen av det regionale arbeidet til Forskningsrådet. Kunnskapsgrunnlaget og forståelsen som ligger til grunn for den regionale policyen har mye felles med det som lå til grunn for VRI og som er videreutviklet gjennom VRI-programmets forskning og praksis. Policyen baserer seg på erkjennelsen av betydningen av

Den motvillige	Begrenset bevissthet om kjønnsbalanse i alle tre VRI perioder, ingen eller få aktiviteter for å forbedre kjønnsbalansen	Finnmark, Buskerud, Innlandet, Møre & Romsdal, Oslo-Akershus, Sogn & Fjordane, Vestfold, Østfold
Den reaktive	Noe fokus på kjønnsbalanse i prosjektene, men med få lavterskel aktiviteter, eller svært avgrensede tiltak for kjønnsbalanse.	Hordaland, Rogaland, Troms, Trøndelag
Den motløse	Høy aktivitet for å bedre kjønnsbalansen i første/andre VRI-periode, men redusert aktivitet i andre/tredje periode	Agder
Den proaktive	Økt eller stabil fokus på kjønnsbalanse over tid, med mange eller innholdsrike aktiviteter, også med aktiviteter rettet mot endringer i systemet	Nordland, Telemark

Kilde: Alsos & Claussen, forthcoming

regionale innovasjonssystemer og betydningen av å utvikle samarbeidet mellom næringsliv, regionale kunnskapssystemer og regional forvaltning for å utvikle disse systemene. Den erkjenner at geografisk nærhet mellom bedrifter, offentlige aktører og kunnskapsmiljøer er et godt utgangspunkt for tillitsskapende samarbeid som forenkler kommunikasjon og deling av kunnskap.

Forskningsrådet bruker erfaringene i fra dialog og samarbeid med regionale aktører og i VRI, i arbeidet med å mobilisere nye aktører til FoU. Regionale møteplasser, særlig i forbindelse med SkatteFUNN, videreutvikling av prosjektverksted og etablering av en elektronisk plattform for hjelp med prosjektutvikling og søknadsskriving er eksempler på dette.

I Forskningsrådets program for innovasjonsforskning, FORINNPOL, legges det nå opp til forskning om regionale innovasjonssystemer og regionale forutsetninger for omstillingsarbeidet. Programmet bygger på erfaringene fra både det tidligere FORFI-programmet og VRI.

7 Samlet vurdering og utfordringer framover

7.1 Samlet vurdering av framdrift, måloppnåelse og nytte

Midtveisevalueringen fra 2012 konkluderer med at *VRI er et viktig program som gir substansielle bidrag til utviklingen av regionale forsknings- og innovasjonssystemer og derigjennom øker forutsetningene for innovasjon i bedriftene*. Forskningsrådet mener denne konklusjonen fortsatt står seg ved avslutningen av programmet.

VRI har i snitt hatt et budsjett på ca.63 millioner kroner per år. I tillegg kommer regional medfinansiering og egeninnsats på omtrent samme nivå. Dette har gitt en betydelig innsats for å styrke samhandling og kunnskapflyt, mobilisere bedrifter til forskning og gjennomføre innovasjonsfaglig forskning på internasjonalt nivå og med regional betydning. Det er utviklet kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene. Næringsliv er mobilisert til forskningsbasert innovasjon, i tråd med hovedmålene for VRI.

Denne sluttrapporten viser eksempler og resultater som underbygger konklusjonen. Målene for VRI var i stor grad prosessorienterte og ikke utformet slik at kvantifiserbar måloppnåelse kan vurderes. I utviklingen av nytt regionalt program i regi av Forskningsrådet var læringen fra VRI vesentlig. Det gjaldt både dialogen mellom Forskningsrådet og fylkeskommunene, dialogen mellom fylkeskommunene, forskningsinstitusjonene og andre regionale aktører som kan bidra til mobilisering, og erfaringene med regionalt mobiliseringsarbeid. VRI ble et anerkjent virkemiddel for mobilisering og flere regioner rapporterer at bedriftene referer til VRI og ønsker tilsvarende støtteformer videre. Samtidig er de innovasjonsfaglige forskningsmiljøene styrket, og innovasjonsforskningens begreper og innsikt spiller en rolle i de fylkeskommunale utviklingsstrategiene i større grad enn tidligere.

VRI har medvirket til endring også på andre områder. Programmet har hatt betydning for arbeidsmåter i Forskningsrådet og for dialogen mellom fylkeskommunene og Forskningsrådet. I løpet av perioden med VRI ser vi en helt tydelig styrking av Forskningsrådets regionale rolle og Forskningsrådet oppfattes nå som en viktig samarbeidsaktør for regionale myndigheter i deres utviklingsarbeid.

Oppsummert ser vi at VRI, i godt samspill med andre programmer og aktiviteter, har bidratt til

- Økt FoU-aktivitet i næringslivet
- Forsknings- og utdanningsinstitusjoner som er mer relevante for næringslivet
- Fylkeskommuner som tydeligere utviklingsaktører
- Styrket trippel-helix samarbeid
- Sterkere norske innovasjonsforskingsmiljøer
- Noe økt internasjonalt samarbeid
- Noe økt oppmerksomhet om kjønn
- Et Forskningsråd med tydeligere regional profil

7.2 Utfordringer og muligheter framover

Erfaringene fra VRI gir et godt utgangspunkt for Forskningsrådets og regionenes videre arbeid med mobilisering til forskning og samarbeid om næringsutvikling. Endringer i både forvaltnings- og institusjonsstrukturen gir både muligheter og utfordringer for det videre arbeidet.

Det regionale forvaltningsnivået er i forandring. Geografi og oppgaver fra 2020 er ikke endelig avklart, men det regionale nivået vil få en styrket samfunnsutviklerrolle. Erfaringene fra VRI viser at det er forskjeller mellom regionene når det gjelder samhandling regionalt og hvor godt dette er forankret og institusjonalisert. Det kan bety at noen regioner vil ha bedre forutsetninger enn andre for å ta denne utvidede samfunnsutviklerrollen.

Gjennom arbeidet med smart spesialisering, som flere fylker har gått inn i, kan regionene koble sitt strategiske arbeid og sine strategiske prioriteringer tettere på andre europeiske regioner. Dette kan gi nye muligheter for internasjonalt samarbeid også for næringslivet.

I løpet av de siste årene har strukturen i UoH-sektoren blitt betydelig endret. Det er nå færre høyskoler og flere større universiteter enn tidligere. Endringene er begrunnet i behovet for bedre forskningskvalitet. UoH-sektoren har en viktig rolle i å utdanne studenter og bidra til utvikling i nærings- og samfunnslivet. I tiden framover blir det viktig å styrke institusjonenes rolle som samfunnsaktør og de regionale campusene sin betydning for regional utvikling og kompetansenivå. Kompetansenivå i befolkningen er blant annet en sentral forklaringsfaktor på forskjeller mellom små og mellomstore byer med høy og lav vekst.

Offentlig sektor har vært satsingsområde i VRI, på samme måte som prioriterte næringer, i de tilfellene det offentlige har samarbeidet med næringslivet, for eksempel innen helsetjenester. Slikt samarbeid blir stadig viktigere. Forskningsrådets innsats for offentlig sektor i seg selv er inspirert av erfaringene fra VRI, her er det store muligheter for synergier i å koble arbeidet enda tettere sammen.

Forskningsrådet starter i 2017 programmet Forskningsbasert innovasjon i regionene (FORREGION). Gjennom programmet skal Forskningsrådet og regionene fortsette å videreutvikle arbeidet for at flere bedrifter bruker forskning i sitt innovasjonsarbeid, flere fagmiljøer i FoU-institusjonene er relevante samarbeidspartnere for næringslivet, og at sammenhengen mellom regional og nasjonal innsats for forskningsbasert innovasjon blir styrket.

Mobilitetsvirkemidlene har potensial til å spille en viktig rolle i å forbedre samarbeidet mellom akademia og næringsliv, og VRI har bare i begrenset grad kunnet hente ut potensialet i slike ordninger. Mobilitet er et virkemiddel i FORREGION og det er trukket fram i Forskningsrådets innovasjonsstrategi. Det er hentet inn mye erfaring gjennom VRI, både med nytten av og utfordringene i arbeidet med mobilitet.

Erfaringene og læringen fra VRI tilsier også at dialog og læringsarenaer bør bli prioritert framover, både av de regionale og nasjonale aktørene. Erfaringsutveksling og å bringe forskerne og forskningsresultatene inn i dialogen er viktig. Forskningsrådet vil i FORREGION videreføre og styrke innsatsen som medspiller for regionale FoU-strategier og regionalt arbeid med forskningsbasert innovasjon. Arbeidet skal styrke fylkeskommunene som samfunnsutvikler, i samarbeid med de regionale partnerskapene, og styrke samarbeidet mellom Forskningsrådet og fylkene. Dialog og kunnskapsgrunnlag skal styrke både det regionale og nasjonale arbeidet for forskningsbasert innovasjon.

Vedlegg 1: Målsettingene i VRI

VRI har fra oppstart i 2007 til avslutning i 2016 hatt tre programperioder der målene og delmålene har vært justert noe, men hovedinnretningen på programmet har hele tiden vært den samme.

Programmets hovedmål i 2007 var:

VRI skal fremme kunnskapsutvikling, innovasjon og verdiskaping gjennom regional samhandling, særlig mellom bedrifter og FoU-institusjoner, og en forsterket FoU-innsats i og for regionene.

Delmålene har vært:

- Stimulering til ulike samhandlingsaktiviteter mellom bedrifter og FoU-institusjoner
- Etablering av bedriftsstyrte innovasjonsprosjekter innenfor regionenes prioriterte innsatsområder
- Samarbeid med strategiske forskningsprosjekter i statlige høyskoler og regionale forskningsinstitutter
- Forestå nasjonalt initierte aktiviteter og tiltak med sikte på læring, utvikling av virkemiddelporteføljen for regional FoU og innovasjon og styrking av relasjonene til andre nasjonale og internasjonale aktiviteter og programmer

Planen om å etablere Regionale forskningsfond (RFF) ble lansert omtrent samtidig som VRI-programmet. Bedriftsstyrte innovasjonsprosjekter og strategiske forskningsprosjekter ble aldri en del av VRI fordi det skulle være en del av REGIONALE FORSKNINGSFOND. Programplanen og målformuleringene for VRI ble revidert i 2009 og innsatsen ble mer innrettet mot mobilisering til forskningsbaserte utviklingsprosjekter i de to siste periodene. En annen årsak til endringene i 2009 var et ønske om å åpne opp muligheten for å trekke inn offentlige virksomheter og mobilisere også disse til forskningsbasert innovasjon.

Hovedmålet for perioden 2010-13 var formulert slik:

VRI skal utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene, og fremme forskningsbasert innovasjon i norsk nærings- og arbeidsliv

I stedet for delmål ble det da satt opp tre strategier for å nå hovedmålet:

- Stimulere til samhandling og økt kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører
- Mobilisere og bidra til økt kvalitet på forskningsbaserte utviklingsprosjekter i bedrifter og offentlige virksomheter, nettverk og regioner
- Gjennomføre innovasjonsfaglig forskning med regionalt fokus og nasjonal og internasjonal relevans

Programplanen ble igjen revidert noe foran den siste perioden, men endringene i hovedmålet og strategiene for å nå målet var små. Muligheten for å inkludere offentlige virksomheter ble fortsatt holdt åpen, så lenge de offentlige aktørene samarbeidet med næringslivet.

Hovedmålet for perioden 2014-16 var formulert slik:

VRI skal utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og fremme forskningsbasert innovasjon i arbeidslivet ved å:

- Styrke samhandling og kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører
- Mobilisere til- og øke kvaliteten på forskningsbaserte utviklingsprosjekter i bedrifter, offentlige virksomheter, nettverk og regioner
- Gjennomføre innovasjonsfaglig forskning med regional betydning

Vedlegg 2: Programstyrene i VRI

I den første programperioden ble det, ved siden av å ha et faglig sterkt styre, lagt vekt på å få inn folk som representerte kontinuitet i forhold til de programmene som gikk forut for VRI (VS2010 og MOBI), som representerte de aktørgruppene som skulle være sentrale i gjennomføringen og som kunne gi styret en geografisk og kjønnsmessig balanse (styreleder i uthevet skrift):

2007- 2010

1. **Mai-Britt Nordli, direktør KS** (representerte det fylkeskommunale nivået, satt også i styret for DEMOSREG)
2. Leif Hellebø, Hydro Polymers (tidl. styreleder i VS2010)
3. Eldbjørg Løwer, Glasshuset (tidl. styreleder i MOBI, satt også i NCE/Arena-styret)
4. Sonni Olsen, rektor ved Høgskolen i Finnmark (var også styremedlem i Universitets og- høgskolerådet og hadde deltatt i programplangruppa for VRI)
5. Geir Kuvås, FoU-sjef Handelens- og servicenæringenes hovedorganisasjon (HSH)
6. Torunn Lauvdal, adm.dir. Agderforskning (representerte Fokusinstituttene)
7. Ida Munkeby, forskningsdirektør Sintef Teknologi og Samfunn, innovasjonsforsker
8. Olav Småbakk, NOFI Tromsø AS (representerte SMB'er)
9. Bjørn M. Stangeland, NHO Rogaland
10. Tony Kallevik, LO

2011-2013:

Det ble lagt opp til et mindre styre. Kontinuiteten fra VS2010 og MOBI var ikke lenger så avgjørende. De ulike aktørgruppene som samarbeidet i VRI og den geografiske og kjønnsmessige balansen var fortsatt viktig. Det var et ønske om å ha offentlig sektor representert fordi styret skulle ha ansvar for tildeling av RFF 15 prosentpotten, som også kunne omhandle offentlig sektor:

1. **May-Britt Nordli**, direktør i KS
2. Roy Lund, Siemens AS (representerte også LO og satt i styret for VRI Trøndelag)
3. Jan Olli, selvstendig næringsdrivende (forsker og næringslivserfaring)
4. Marit Lund Hamkoll, viseadm. direktør Vestre Viken HF (representerte offentlig sektor)
5. Rune Jørgensen, direktør Høgskolen Stord-Haugesund
6. Anne Lene Larsen, direktør Agderforskning
7. Staffan Laestadius, professor KTH i Stockholm (innovasjonsforsker)

2014 – 2016:

Programstyret skulle ikke lenger ha ansvar for 15 prosentpotten i REGIONALE FORSKNINGSFOND. Avslutningen av programmet og forberedelse av ny regional satsing stilte krav om god næringsrepresentasjon og kontakt med det øvrige virkemiddelapparatet:

1. **Gunn Marit Helgesen**, styreleder i KS
2. Roy Lund, Siemens AS
3. Jorunn Gislefoss, GE Healthcare
4. Ragnvald Jakobsen, Innovasjon Norge
5. Liv Reidun Grimstvedt, Høgskolen Stord Haugesund
6. Elisabeth Maråk Støle, Møreforskning
7. Staffan Laestadius, KTH i Stockholm

Vedlegg 3: Oversikt over innsatsområdene i de regionale samhandlingsprosjektene i VRI

VRI regi	VRI 1 2007 – 2010	VRI 2 2011 – 2013	VRI 3 2014 – 2016
Agder	<ul style="list-style-type: none"> • IKT-nær. og anv. av IKT-kunnskap • Prosessindustrien og olje- og gassleverandørindustrien • Kultur og opplevelsesnæringene 	<ul style="list-style-type: none"> • IKT • Energi og teknologi • Kultur 	<ul style="list-style-type: none"> • IKT • Energi og teknologi • Kultur og opplevelsesnæringene • Framvoksende næringer
Buskerud	<ul style="list-style-type: none"> • Velferdsteknologi (Arena-samarb.) • Reiseliv (mat og vern) • Industri (Samarb. NCE og LUP) 	<ul style="list-style-type: none"> • Helseinnovasjon • Reiseliv (vekt på Hemsedal) • Industri (leverandør-kunderelasjoner i Kongsbergindustrien) 	<ul style="list-style-type: none"> • Hemsedalsløftet (reiselivstjenester) • Velferdsteknologi (klyngeetablering) • Leverandørinvolvert innovasjon • Buskerud som innovativ lærende region
Finnmark	<ul style="list-style-type: none"> • Energi • Mat • Reiseliv, kultur og opplevelser 	<ul style="list-style-type: none"> • Energi (produksjon og regional bruk) • Mat (matproduksjon) • Opplevelser (utvikling og produksjon) • Mineraler (ny produksjon og foredl.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Mineraler • Energi • Mat • Reiseliv/opplevelser/kultur
Hordaland	<ul style="list-style-type: none"> • Næringer med særlege føremoner (energi, marin, maritim, reiseliv) • Næringsretta kompetanse • Entreprenørskap • Innovasjon og internasjonalisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Gryande/umodne klynger som kunne utvikla seg ved hjelp av FoU/VRI • Næringer prioritert i regional forskingsstrategi 	<ul style="list-style-type: none"> • Som VRI 2 • Bedrifter der ein kan gjere ein skilnad, også utanom satsingsområda • Overføring av kunnskap og teknologi mellom næringsområda
Innlandet	<ul style="list-style-type: none"> • Industri • Bioteknologi og bioenergi • Reiseliv, kultur- og opplevelsesnæringer • Informasjonssikkerhet 	<ul style="list-style-type: none"> • Reiseliv • Bioenergi 	<ul style="list-style-type: none"> • Skogens bioøkonomi (inkl. bioenergi) • Reiselivs- og opplevelsesnæringer
Møre og Romsdal	<ul style="list-style-type: none"> • Maritime næringer • Marine næringer 	<ul style="list-style-type: none"> • Maritime næringer • Marine næringer • Logistikk • Media • Helse (off. sektor) (egenfinansiert) 	<ul style="list-style-type: none"> • Maritim teknologi • Marin verdiskaping • Samspill i helse • Møbel og interiør • Tverrfaglighet og kunnskapsplattformer • Andre næringer
Nordland	<ul style="list-style-type: none"> • Opplevelsesbasert reiseliv • Infrastruktur i kaldt klima • Akvakultur 	<ul style="list-style-type: none"> • Opplevelsesbasert reiseliv • Ny fornybar energi • Leverandørindustri olje og gass 	<ul style="list-style-type: none"> • Opplevelsesbasert reiseliv • Leverandørindustri sjømatnæring • Industri
Oslo og Akershus	<ul style="list-style-type: none"> • Maritim (Oslo Maritime Network) • IKT (TIM: Telekom, internett og media) • Fornybar energi (OREEC) • Life Sciences (Helse) • Kultur 	<ul style="list-style-type: none"> • Fornybar energi (OREEC) • Helse (Oslo Medtech) 	<ul style="list-style-type: none"> • Fornybar energi (OREEC) • IKT (operert av Simula) • Helse (Oslo Medtech)
Rogaland	<ul style="list-style-type: none"> • Matfylket Rogaland • Energifylket Rogaland • Maritime næringer 	<ul style="list-style-type: none"> • Mat • Energi • Maritim • Helse 	<ul style="list-style-type: none"> • Verdikjede mat • Teknologi med framtid
Sogn og Fjordane	<ul style="list-style-type: none"> • Reiseliv • Marine næringer • Fornybar energi • Endringsleing 	<ul style="list-style-type: none"> • Fornybar energi • Marin næring • Bransjeuavhengig kompetansemegling 	<ul style="list-style-type: none"> • Energi • Mat og reiseliv • Teknologi/IKT • Mobilitet
Telemark	<ul style="list-style-type: none"> • Industri og nye næringer • Attraksjonskraft 	<ul style="list-style-type: none"> • Industri og nye næringer • Attraksjonskraft 	<ul style="list-style-type: none"> • Industri og nye næringer • Attraksjonskraft • (Bedr. kunnskapsbehov, næringsnøytral)
Troms	<ul style="list-style-type: none"> • Energi (energi/petro/miljø) • Marine ressurser • Reiseliv 	<ul style="list-style-type: none"> • Energi (bærekraftig energi) • Marine ressurser (bioteknologi og bioprospektering/-raffinering) • Reiseliv 	<ul style="list-style-type: none"> • Reiseliv (vekt på vinterturisme) • Leverandørindustri (velferdsteknologi, marin, maritim, olje og gass)
Trøndelag	<ul style="list-style-type: none"> • Verdikjede mat (landbruk og havbruk) • Opplevelsesnæringer • Fornybar energi og miljøteknologi 	<ul style="list-style-type: none"> • Verdikjede mat (landbruk og havbruk) • Opplevelsesnæringer • Fornybar energi og miljøteknologi 	<ul style="list-style-type: none"> • Bioøkonomi (mat og fornybar energi) • Opplevelsesøkonomi • Anvendt teknologi • Klynger og bedriftsnettverk
Vestfold	<ul style="list-style-type: none"> • Mikroteknologi/elektronikk • Vannrenseteknologi • Energi • Maritim engineering • Mat og kultur næringer 	<ul style="list-style-type: none"> • Mikroteknologi/elektronikk • Vannrenseteknologi • Maritim engineering • Mat 	<ul style="list-style-type: none"> • Maritim, olje og gass • Film • Grønn forskning - landbruk • Nanoteknologi/elektronikk • Vannrenseteknologi
Østfold	<ul style="list-style-type: none"> • Næringsmiddel- og emballasjeindustri • Energi og miljø (fornybar energi/IKT, energihandel og gjenvinningsindustri) 	<ul style="list-style-type: none"> • Energieffektiv rehabilitering av bygg • Teknologi og energi – grønne løsninger i SMARTe byer 	<ul style="list-style-type: none"> • Bærekraftige bygg • Smarte energiløsninger

VRI regi	VRI 1 2007 – 2010	VRI 2 2011 – 2013	VRI 3 2014 – 2016
	• Opplevelses- og kulturnæringer	• Helse- og omsorgsteknologi og serviceinnovasjoner	• Kreative næringer

Vedlegg 4: Bedriftsprosjekter bevilget av Forskningsrådet

Siden 2012 har Forskningsrådet bevilget bedriftsprosjektene i VRI. Det er 9 regioner som har benyttet denne ordningen. De andre regionene har enten ikke hatt bedriftsprosjekter eller de har hatt avtale med Innovasjon Norge om at de bevilger bedriftsprosjektene.

Bedriftsprosjektene Forskningsrådet har bevilget fordeler seg som følger:

Bygg og tunneller	19
Energi	50
Havbruk og fiskeri	87
IKT	30
Internasjonalisering	2
Landbruk	21
Maritim	15
Opplevelsesnæringer, kultur og reiseliv	52
Utvikling av ulike typer teknologi	117
Treindustri	13
Velferdsteknologi og helse	53
	459

Vedlegg 5: Læringsarenaene i VRI

- Halvårlige prosjektledersamlinger (2007-2016)
- Halvårlige (2007-2009) eller årlige (2010-2016) årskonferanser/storsamlinger
- Egne samlinger for prosjektledere og involverte forskere i VRI (2007-2016)
- Skrivesamling for forskningsprosjektene i 2010
- Dialogmøter mellom styringsgruppelederne, VRI-styret og Forskningsrådet (2011-2016)
- Felles utviklingsseminar med Siva, Innovasjon Norge, Forskningsrådet og klyngene i 2007
- Årlige samlinger i VRIs universitets- og høgskolenettverk (2009-2011).
- Kurs i forskningskommunikasjon og medieforståelse (2011 i samarbeid REGIONALE FORSKNINGSFOND og i 2012).
- Samlinger/kurs/læringsarenaer for kompetansemeglere (seks samlinger i 2011-2016)
- Seminar om smart spesialisering i samarbeid med VRI Nordland (2015)
- Årlige FRAMPÅ-konferanser sammen med Innovasjon Norge og Siva (2009-2012)
- VRI tilbød alle regionale styrer styrekurs i regi av Maximite i 2012 og gjennomførte også kurset i programstyret
- VRI bidro til konferansen "HSS, Høgskole og samfunn i samspill", som ble holdt annethvert år fram til 2013.

Norges forskningsråd

Drammensveien 288
Postboks 564
1327 Lysaker

Telefon +47 22 03 70 00
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Utgiver:

© Norges forskningsråd
Virkemidler for regional FoU og
innovasjon – VRI
www.forskningsradet.no/VRI

Design omslag: Design et cetera AS
Illustrasjon forside: M. M. Malvin

Oslo, desember 2016

ISBN 978-82-12-03587-4 (pdf)

Publikasjonen kan lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner